

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชาวเขา เป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่ง ซึ่งตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่บนภูเขาในท้องที่ที่ห่างไกลการคมนาคม และส่วนใหญ่จะอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่ป่าเป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธารในจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตจังหวัดเชียงใหม่ มีประชากร 1,345,248 คน ซึ่งมีประชากรชาวเขาถึง 139,213 คน คิดเป็นร้อยละ 10 ของประชากรชาวเขาทั่วประเทศ เป็นชาวเขาเผ่าม้งคิดเป็นร้อยละ 10.45 ของชาวเขาทั้งหมด ประกอบด้วยเผ่าใหญ่ 7 เผ่า คือ กะเหรี่ยง ม้ง มูเซอ ลีซอ เย้า ลัวะ และอีก้อ กระจายอยู่ในท้องที่ 18 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ (เชียงใหม่มี 19 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ) (รายงานประจำปี สสจ. เชียงใหม่ 2532)

ประชากรชาวเขามีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะชาวเขามีอัตราเกิดอยู่ในระดับสูง ในขณะที่อัตราการตายของทารกมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากการบริการด้านสาธารณสุขของรัฐเริ่มเข้าไปถึง ซึ่งการที่ชาวเขามีอัตราเกิดสูงเช่นนี้ จะทำให้การเพิ่มประชากรชาวเขาเป็นไปอย่างรวดเร็ว จากการสำรวจตามสถิติของจังหวัดเชียงใหม่พบว่า ประชากรเชียงใหม่มีการวางแผนครอบครัวร้อยละ 81.84 จากประชากร 240,369 คน ชาวไทยภูเขามีการวางแผนครอบครัวร้อยละ 58.92 จากประชากร 21,812 คน และชาวเขาเผ่าม้งมีอัตราการเกิดสูงถึงร้อยละ 6.6 มีการวางแผนครอบครัวต่ำเช่นกัน ซึ่งตามแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 6 จะต้องมีการเกิดร้อยละ 1.3 (รายงานประจำปี สสจ. เชียงใหม่ 2532) อันจะเป็นปัจจัยถ่วงที่มีต่อการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเป็นอย่างมาก ดังที่ วิฑูร โอสถานนท์ กล่าวถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว (วิฑูร โอสถานนท์ 2519)

1. ปัญหาเกี่ยวกับการเพิ่มผลผลิตทางอาหาร การเกษตร
2. ปัญหาเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัย การพัฒนาที่อยู่อาศัย ตลอดจนการขยายเมือง

3. ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา และพัฒนากำลังคน
4. ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาทางการแพทย์ สาธารณสุข
5. ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาทางงานให้ทำ
6. ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาความสะดวกและสวัสดิการในสังคม
7. ปัญหาการออมทรัพย์และการลงทุน
8. ปัญหาความทรุดโทรมทางพฤติกรรมของประชาชนส่วนรวม
9. ปัญหาในการปรับปรุงโครงสร้างอายุประชากรและภาวะเลี้ยงดู
10. ปัญหาความขาดแคลนและการจำกัดในทรัพยากรธรรมชาติหรือแหล่งทำมาหากิน
11. ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

ในสภาพปัจจุบันชาวเขายังคงเป็นกลุ่มชนที่ด้อยพัฒนาในเกือบทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านการศึกษา ด้านสุขภาพอนามัย และระดับความเป็นอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ยากจน มีวิถีการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพแบบล้าหลัง รายได้ต่ำ ดังเช่น ปี พ.ศ. 2530 พบว่าชาวเขามียุทธศาสตร์รายได้เฉลี่ยต่อปี ครัวเรือนละ 48,480 บาท ขณะที่รายจ่ายเพื่อการอุปโภคและบริโภคเฉลี่ยต่อปี ครัวเรือนละ 34,132 บาท (รายงานโครงการหลวงบ้านหนองทอย 2530) รายได้ครอบคลุมครัวโดยเฉลี่ยของประเทศต่อปี ต่อครัวเรือน 43,572 บาท (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2532) หากปล่อยให้ชาวเขามืออัตราก่อกสูงโดยปราศจากการแก้ไขแล้ว จะมีผลทำให้ชาวเขาเป็นพลเมืองไทยส่วนหนึ่งที่ขาดคุณภาพ และจะประสบกับความยากจนยิ่งขึ้น เนื่องจากไม่มีรายได้พอเลี้ยงครอบครัว และปัญหาเรื่องที่ดินทำกินจะไม่พอเพียงกับการเกษตรกรรม การตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของชาติและสัมพันธ์กับการเพิ่มประชากรชาวเขาที่มีคุณภาพต่ำ ก็จะเพิ่มมากขึ้น

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาประชากรในช่วงแผนพัฒนาสาธารณสุข ฉบับที่ 6 (2530-2534) ชาวเขายังเป็นกลุ่มประชากรที่มีอัตราเพิ่มที่สูงและเป็นปัญหา อุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่จะต้องเร่งให้ลดต่ำลง ควบคู่ไปกับการปรับปรุงในด้านคุณภาพประชากร ซึ่งก็ยังคงมีความรุนแรงอยู่เช่นกัน และในเป้าหมายของแผนการสาธารณสุข ฉบับที่ 6 ที่จะให้มีอัตราเพิ่มประชากรลดลงจากประมาณร้อยละ 1.7 ในปี พ.ศ. 2529 ให้เหลือร้อยละ 1.3 ในสี่ปีข้างหน้า นี้ การดำเนินการเพื่อลดอัตราเพิ่มประชากรชาวเขาก็จะมีผลทำให้เป้าหมายดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น

มาตรการในการแก้ไขและพัฒนาปัญหาประชากรที่ถูกลำเอียงมาใช้ในปัจจุบันคือ

1. การส่งเสริมการวางแผนครอบครัว โดยการส่งเสริมค่านิยมการมีบุตร 2 คน และให้มีการวางแผนครอบครัวเพื่อคุณภาพชีวิต
2. การส่งเสริมประชากรศึกษา
3. มาตรการนอกเหนือการวางแผนครอบครัว

โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการด้านการวางแผนครอบครัว และด้านประชากรศึกษา เพราะงานวางแผนครอบครัว นอกจากช่วยลดปัญหาประชากรแล้ว ยังมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรอีกด้วย เนื่องจากงานวางแผนครอบครัว ได้อำนวยความสะดวกให้สมาชิกของหน่วยสังคมหน่วยแรกและเล็กที่สุดคือครอบครัว มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เมื่อแต่ละครอบครัว มีสมาชิกที่มีคุณภาพ มีร่างกายแข็งแรงและจิตใจงดงามแล้ว เท่ากับพื้นฐานมั่นคงให้กับการพัฒนาคุณภาพของสมาชิกในสังคม

ส่วนมาตรการด้านประชากรศึกษานั้น เป็นมาตรการทางการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย ทั้งในและนอกระบบการศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นกระบวนการแก้ปัญหาอันเกิดจากความไม่สมดุลระหว่างทรัพยากรทางกายภาพสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ กับภาวะประชากร เป็นการศึกษาในระดับจุลภาค (micro level) และระดับมหภาค (macro level) เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้รับรู้และมีทางเลือกอย่างมีเหตุผล โดยสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนา

ปัจจุบันในกลุ่มประชากรชาวเขา เขาวชนชาวเขาได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษามากขึ้น ทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระบบโรงเรียนที่เป็นการศึกษาภาคบังคับ ระดับประถมศึกษา เขาวชนชาวเขาที่เข้าเรียนในระบบศึกษาดังกล่าวย่อมได้รับการเรียนรู้แนวคิดทางประชากรศึกษาที่มีบูรณาการในหลักสูตร กลุ่มสร้างเสริมประสิทธิภาพชีวิต ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เฉพาะในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ยังได้เรียนรู้เนื้อหาประชากรศึกษาที่แยกเป็นหน่วยเฉพาะในกลุ่มประสบการณ์เดียวกัน ที่เรียกว่า "หน่วยประชากรศึกษา" ซึ่งมีโครงร่างของเนื้อหา 3 เรื่องด้วยกันคือ จำนวนประชากร การเปลี่ยนแปลงประชากร และปัญหาการเพิ่มประชากรและการแก้ไข

เขาวชนชาวเขาเหล่านี้จะเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญต่อสภาพประชากรชาวเขาในอนาคต และโดยที่การวางแผนครอบครัวเป็นมาตรการสำคัญประการหนึ่งที่น่ามาใช้ในการป้องกันและแก้ไขอัตราเพิ่มประชากร ดังที่กล่าวมาในตอนต้น ดังนั้นสภาพปัญหาประชากรชาวเขาในอนาคตจะเป็นเช่นไรนั้นประการหนึ่งขึ้นอยู่กับเขาวชนชาวเขาเหล่านี้จะมีพฤติกรรมการยอมรับและปฏิบัติในการวางแผนครอบครัวอย่างไร โดยเฉพาะในด้านจำนวนบุตรที่ต้องการและการคุมกำเนิดซึ่งเป็นดัชนีชี้ให้เห็นถึงภาวะเจริญพันธุ์โดยตรง อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและสัมพันธ์กับอัตราเพิ่มประชากรชาวเขาในปัจจุบัน กอปรกับการวัดพฤติกรรมการยอมรับด้านการวางแผนครอบครัวแล้วว่า เป็นกิจกรรมการวัดพฤติกรรมการตัดสินใจ (deciding making) ขั้นสุดท้ายที่มีต่อภาวะประชากรที่เป็นอยู่ในสังคม ซึ่งมุ่งให้เกิดกับผู้เรียนประชากรศึกษาประการหนึ่ง ดังที่ คริสตี บรานช (Kristi Branch) กล่าวว่า ในปัจจุบันโครงการประชากรศึกษาส่วมาก ได้ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้มีพฤติกรรมในการยอมรับการวางแผนครอบครัว และวิธีคุมกำเนิด ประการสุดท้ายก็คือ การมีครอบครัวขนาดเล็กที่สมบูรณ์

จากสภาพการณ์ที่เป็นอยู่เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของชาวเขา พบว่าชาวเขาไม่นิยมในการวางแผนครอบครัว นิยมการมีบุตรมาก

จากเหตุผลดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวโน้มพฤติกรรมในการวางแผนครอบครัว ของหญิงวัยเจริญพันธุ์ ที่มีอายุในช่วง 15-45 ปี ซึ่งได้รับการเรียนรู้ประชากรศึกษามาบ้างแล้ว ว่าจะมีพฤติกรรมการยอมรับ หรือการปฏิบัติในการวางแผนครอบครัวอย่างไร ผู้วิจัยสนใจศึกษาชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง หมู่บ้านหนองหอยเก่า ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น ซึ่งชาวเขาเผ่าม้งที่นี่ ได้รับความเจริญเข้าไปถึง มีโครงการหลวง ไฟฟ้า ที่วิคิโอะ รถยนต์ และอื่นๆ ว่าจะมีพฤติกรรมการยอมรับการวางแผนครอบครัวมากน้อยแค่ไหน ในขณะที่ชาวเขาเผ่าม้งมีอิสระในเพศสัมพันธ์ จะไม่มีการประนามหรือเหยียดหยามหญิงม้งที่ไม่ได้แต่งงาน ตรงกันข้ามการมีความสัมพันธ์ทางเพศนั้นเป็นเครื่องแสดงหรือพิสูจน์ว่า หญิงนั้นอยู่ในภาวะเจริญพันธุ์หรือไม่ ชายหญิงม้งจึงได้รับอนุญาตให้มีเพศสัมพันธ์ได้โดยเปิดเผย มีโอกาสที่จะได้รับประสบการณ์ที่พึงพอใจในด้านนี้อย่างเต็มที่ โดยวิธีการปฏิบัติเช่นนี้ จึงมีผู้ขนานนามม้งว่า " ผู้ไม่ล้มในรัก " (ซูพินิจ เกษมณี, 2527) และชาวม้งหมู่บ้านนี้ยังทำการเกษตรทำไร่แบบเลื่อนลอย (Shifting Cultivation) ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของการทำลายสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ ดิน และน้ำในบริเวณต้นน้ำลำธาร มีการปลูกพืชผลต่างๆ เช่น ผัก ข้าว ข้าวโพด กล้วย และพืชผักต่างๆ ในระยะแรกที่เพาะปลูกนั้นจะให้ผลผลิตสูง แต่เมื่อทำการเพาะปลูกติดต่อกันต่อไป ผลผลิตจะลดลงทั้งนี้เป็นเพราะที่ดินขาดการบำรุงรักษา และมีการพังทลายของดิน เนื่องจากเป็นพื้นที่ลาดเอียงตามไหล่เขา จึงเกิดการชะล้างปุ๋ยที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้หมดไป และชาวเขาเผ่าม้งที่ศึกษาครั้งนี้เป็นสังคมการเกษตร ยังจำเป็นต้องการใช้แรงงานคนในการทำไร่มากรู้ น่าจะมีผลต่อการวางแผนครอบครัว ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาความรู้และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหาประชากรชาวเขาได้เหมาะสม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษา

1. อัตราการวางแผนครอบครัวของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งในหุบวงเวจรีญันธุ์
2. การปฏิบัติตนเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งในหุบวงเวจรีญันธุ์
3. เหตุผลที่ใช้และไม่ใช้วิธีคุมกำเนิดของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งในหุบวงเวจรีญันธุ์
4. ระดับความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งในหุบวงเวจรีญันธุ์
5. เปรียบเทียบระหว่างความรู้และการคุมกำเนิด

ลิขสิทธิ์ © by Chiang Mai University

All rights reserved

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. สามารถนำองค์ประกอบ ความรู้ และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับพฤติกรรมกรวางแผนครอบครัวของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งในการศึกษาคั้งนี้ไปเป็นประโยชน์ต่อเจ้าหน้าที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการพัฒนาสาธารณสุขของชนกลุ่มนี้ต่อไป
2. สามารถนำความรู้ที่ได้ในครั้งนีไปประยุกต์ใช้ในชุมชนชาวไทยภูเขาเผ่าม้งอื่นที่มีลักษณะสังคมคล้ายคลึงกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบพื้นฐานเชิงสำรวจโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ที่มุ่งศึกษาความรู้และการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวในกลุ่มชาวไทยภูเขาเผ่าม้งในหญิงเจริญพันธุ์ อายุระหว่าง 15-45 ปี ที่อาศัยอยู่ ณ. หมู่บ้านหนองหอยเก่า ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงเวลาระหว่างเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2533 ถึงเดือนมิถุนายน 2534

คำจำกัดความในการวิจัย

1. **ชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง** หมายถึง ชาวไทยภูเขาเผ่าหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งทางราชการกำหนดให้เรียกว่า ชาวไทยภูเขาเผ่าแม้ว แต่ชาวเขาเผ่านี้นิยมจะให้เรียกตนเองว่า " ม้ง " ในการศึกษาคั้งนี้จึงใช้คำว่า " ม้ง " เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง กรณีที่อ้างอิงเอกสารจะใช้คำศัพท์ของเอกสารนั้น

2. **พฤกษกรรมอนามัย** หมายถึง ความรู้ ความคิดเห็น และการปฏิบัติตนด้าน สุขภาพอนามัย
3. **ความรู้** หมายถึง การรับรู้ในสิ่งที่ได้จากการศึกษาและจากสิ่งแวดล้อมในสังคมเมื่อมีแหล่งความรู้ มีแหล่งข่าว มีการแพร่ข่าว การรับรู้ และความเข้าใจในสิ่งต่างๆ จะเหมือนกันหรือแตกต่างกัน ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลและแหล่งความรู้ที่ได้รับมา ซึ่งความรู้เกี่ยวกับวิธีคุมกำเนิดในการศึกษารังนี้ แบ่งได้ใน 3 ลักษณะ ดังนี้
- ความรู้เกี่ยวกับวิธีคุมกำเนิด และการใช้วิธีคุมกำเนิด
 - ความรู้เกี่ยวกับโทษและประโยชน์ของยาเม็ดคุมกำเนิดและยาฉีดคุมกำเนิด
 - ความหมายของการวางแผนครอบครัว
4. **การปฏิบัติคุมกำเนิด** หมายถึง การใช้วิธีคุมกำเนิดวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือประกอบกันเพื่อป้องกันไม่ให้ไข่ผสมกับอสุจิ และรวมถึงการป้องกันไม่ให้ไข่ที่ผสมกันแล้วฝังตัวในมดลูก แต่ไม่รวมการทำแท้ง วิธีคุมกำเนิดมี ยาเม็ดคุมกำเนิด ยาฉีดคุมกำเนิด ห่วงอนามัย หมันหญิง และยาฝัง
5. **การวางแผนครอบครัว** หมายถึง การกำหนดจำนวนบุตรโดยวิธีคุมกำเนิด เพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ ทั้งแบบถาวรและชั่วคราว ในที่นี้หมายถึงวิธี ยาเม็ดคุมกำเนิด ยาฉีดคุมกำเนิด ห่วงอนามัย หมันหญิง และยาฝัง

6. **หญิงวัยเจริญพันธุ์** หมายถึง หญิงสาวเขาเผ่าม้ง อายุ 15-45 ปี ที่แต่งงานแล้ว ที่สามารถให้ข้อมูลได้ อาศัยอยู่ ณ. บ้านหนองหอยเก่า ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
7. **สถานภาพการคุมกำเนิด** หมายถึง การจำแนกกลุ่มตามการคุมกำเนิด โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้ที่ไม่เคยคุมกำเนิด ผู้ที่เลิกคุมกำเนิด และผู้ที่คุมกำเนิด
8. **ระดับความรู้** หมายถึง หญิงวัยเจริญพันธุ์ชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง บ้านหนองหอยเก่า ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ สามารถตอบแบบสอบถามที่กำหนดไว้ได้เกิน 50 % ถือว่ามีความรู้ ผู้ที่ตอบได้ต่ำกว่า 50 % ถือว่ามีความรู้น้อย